

Nibud position paper betaalbaarheid energie

September 2022

Inleiding

De vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat van de Tweede Kamer heeft het Nibud gevraagd op woensdag 14 september 2022 deel te nemen aan het rondetafelgesprek 'Betaalbaarheid van energie voor huishoudens'. Ter voorbereiding op dit gesprek heeft het Nibud deze position paper over de betaalbaarheid van de energielasten opgesteld.

Nibud

Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting is een onafhankelijk kennis- en adviescentrum op het gebied van huishoudfinanciën met als doel het voorkomen van geldproblemen. Daartoe houdt het Nibud continu in de gaten hoe mensen met geld omgaan en ontwikkelt en verzamelt het instituut inkomsten- en uitgavencijfers met als doel te laten zien welke bestedingsruimtes mensen hebben en het verbeteren en voorkomen van financieel kwetsbare situaties.

Meer dan 70 procent inkomen op aan vaste lasten

De stijging van de energieprijzen is een probleem dat de hele samenleving raakt. Het gaat hier om een belangrijke nutsvoorziening die volgens het Nibud voor iedereen bereikbaar en betaalbaar zou moeten blijven. Op dit moment ziet het Nibud dat het voor de lage inkomensgroepen steeds moeilijker, dan wel onmogelijk is geworden om de maandelijkse energielasten te kunnen betalen. De lage inkomensgroepen hebben hier meer last van omdat zij een groter percentage van hun inkomen kwijt zijn aan energie.

De zorgen bij het Nibud zijn groot. Idealiter is een huishouden niet meer dan de helft van het inkomen kwijt aan de vaste lasten, afhankelijk van het inkomen en de woonsituatie. De uitgaven aan wonen, vervoer en boodschappen zijn momenteel zo hoog dat het menig huishouden niet meer lukt om alle rekeningen te betalen. Als meer dan 70 procent van het inkomen iedere maand vast opgaat, blijft er nauwelijks budget over om geld opzij te zetten voor minder frequente uitgaven aan kleding, zorg of het opbouwen van een buffer.

Energiekosten verdubbeld

Uit de berekeningen die het Nibud in juli 2022 maakte, blijkt dat de totale uitgaven van een gezin met een inkomen van twee keer modaal met € 188 zijn gestegen in vergelijking met vorig jaar januari. Deze stijging komt vooral door de energiekosten, die met € 128 zijn gestegen (bij gelijkblijvend verbruik). Een alleenstaande met een bijstandsuitkering in een niet energiezuinige woning (label E) ziet zijn energierekening ondanks de btw-verlaging verdubbelen naar bijna € 200 (bij gelijkblijvend verbruik). Voor deze alleenstaande betekent dit iedere maand een tekort op de begroting. Een tekort dat op dit moment niet ingelopen kan worden en waarschijnlijk nog groter is nu de energieprijzen en inflatie nog altijd oplopen.

Toename financiële problemen

Het Nibud verwacht dat een op de drie huishoudens momenteel moeite heeft met rondkomen en dat een steeds groter wordende groep betalingsachterstanden heeft. De

gevolgen hiervan blijven ons nog lang achtervolgen, want mensen bouwen schulden op en hebben straks geen buffer meer. Hierdoor zijn ze nog lange tijd financieel kwetsbaar. Het Nibud verwacht dat als er niet snel iets aan de stijgende kosten wordt gedaan, deze koopkrachtcrisis verandert in een armoede- en schuldencrisis.

Lage inkomens harder geraakt

Lage inkomensgroepen worden onevenredig hard raakt door de stijgende energielasten. Zij zijn een groter deel van hun inkomen kwijt aan energie. Daarbij hebben zij doorgaans weinig tot geen budget om energiebesparende maatregelen te nemen en wonen zij vaker in energie-onzuinige woningen. Daarbij komt dat het moeilijk te voorspellen is hoe hoog de energierekening uiteindelijk wordt. Weten waar je financieel aan toe bent is nodig om te kunnen begroten en uit te kunnen rekenen hoeveel budget er is voor andere uitgavenposten. Hogere inkomens hebben meer ruimte in hun begroting om te kunnen schuiven met uitgavenposten en hebben vaker een buffer om op terug te vallen.

Inkomsten en uitgaven

Het Nibud zou graag zien dat het leven weer betaalbaar wordt en vindt dat er daarom zowel naar de inkomsten- als de uitgavenkant moet worden gekeken. De energietoeslag voor huishoudens tot 120 procent van het minimumloon werkt, maar is niet genoeg voor iedereen. Het Nibud ziet ondanks de energietoeslag en alle potjes die gemeenten kunnen inzetten dat gezinnen met twee kinderen op de middelbare school die rond moeten komen van de bijstand, niet voldoende inkomen hebben om alle uitgaven te betalen. Ook hogere inkomens die geen beroep kunnen doen op de energietoeslag of andere gemeentelijke tegemoetkomingen zitten knel en voelen zich letterlijk in de kou gezet. Het instituut vindt dat het kabinet hierop de regie moet pakken en met een aanpak moet komen waarbij zowel naar inkomens als uitgaven wordt gekeken. En waarbij er wordt gekeken wat er nu, op de korte termijn, kan worden gedaan en wat voor de lange termijn nodig is.

Betaalbaar tarief

De huidige stijging van energieprijzen is voor een groot deel van de huishoudens niet op te vangen en daarom is het belangrijk dat er iets aan de hoogte van de energierekening wordt gedaan. Het zou iedereen helpen als er met een sociaal tarief of plafond wordt gewerkt, zodat mensen weten waar ze financieel aan toe zijn. Ook valt te denken aan een soort korting op de energierekening via een algemene korting of lagere btw. Het is daarbij goed om in beeld te hebben wat verschillende huishoudtypen in theorie maximaal zouden kunnen betalen aan (energie)kosten, zodat er een adequate inschatting kan worden gemaakt van hoeveel huishoudens ondersteuning nodig hebben.

Inkomensondersteuning

Inkomensondersteuning buiten de energierekening om helpt ook. Voordeel daarvan is dat dit specifieker op bepaalde huishoudens ingezet kan worden (door maatregelen in inkomstenbelasting en/of toeslagen). Daarnaast is het voor de lange termijn nodig dat er ingezet wordt op duurzame energie en duurzame woningen en apparaten. Ook is een proactieve, coulante houding van energiemaatschappijen en hulpverlening nodig. Daarbij moet vooropstaan dat huishoudens bij achterstanden op de energierekening niet worden afgesloten en dat er begrip is voor het feit dat mensen onvoldoende budget hebben om tekorten (snel) in te lopen. Zolang het huidige prijsniveau blijft, vraagt deze crisis van iedereen een lange adem.